

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

בג א מיי פ"ט מהל' ענינים
הלכך נ קמח עשין כ"ד
בד ב מיי פ"ב מהל' אקורי
באה הל' כה עושי' א"ע
קמין ד טעף' א
בג ג מיי פ"ו מהל' אקורי
באה הל' כה סמנ לאון קח
עושי' עס טעף' א
בד ד מיי פ"ב מהל' בלה כב
נ סמנ עס עושי' עס :

פניני רש"י

שבא על הכנענית.
...והיה' למות וליצוקים
אלה שיהיו נקראין על שם
כנעני דכתיב (נחלתי' ח)
ארץ כנען :

(קדושין סו)

וגם מבני התושבים
ולעיל מניה כתיב ועבדך
ואתמך אשר ייון לך מאת
הגרים אשר סביבותיכם
שאינן מן' אומות מהם תקני
עבד ואמה וקמין ליה וגם
מבני התושבים כלומר ולא
משאר אומות נלכס שאין
בהם מעצבו שכע אומות
אלה אף מניהם שמוילדים
אומת מוציאן מניהם לנור
עמכם ומולדין מן
הכנעניות מהם תקני :

(קדושין סו)

תוב'

הד מקבאי

אר"ל ממות לאחר עשרה
דורות מותרת וליך
עשירי עשירי מעצמו מה להלן
נקבות מותרות אף כאן נקבות
מותרות. אי מה להלן מיד אף
כאן מיד כי גמירי (ג"ש)
משירי ואילך לית הליכא
כדיל דסיל דון מניה ואוקי
באחרא אלא כחכם ממני ותנן
ממזרים נתינים אסורים וביסק
דאסור לעולם אחר זכרים
ואחר נקבות :

מי יתן לי דור שלישי ואטהרנו.
סתמא נעו מניה והשיב להם
כן ואם היה צידוע היה משיב להם
דמותת דסניר' ליה לרבי אליעזר
דון מניה ומניה צפרק העור והרטוב
(מולין דף קכ:) ולא לכה לצר להם
תשובתו שכן היה לרבו לדמות
עלמנו מן השולאים כדלשכחן צפ'
הישן (סוטה דף כח.) :

ארמוני

והא אמר רב כהנא כי אבל כולו חוצין. אע"ג דלא מקפיד והכא כולו הוא מכוסה: דהיינו רביתיה. ולאו תלילה היא: באומות. כשנבע
אומות לענין לא תחיה כל נשמה הלך אחר הזכרים וכדמפרש לקמן: נתגיירו הלך אחר הפגום שבשניהם. לענין יוסקין וכדמפרש: לאחד
מן האומות. שאינו משנבע אומות ואינו בכלל לא תחיה כל נשמה: שאתה רשאי לקנותו בעבד. ואי אתה מצווה להמיתו דשדין ליה בתר
לצוה: ת"ל מבני התושבים. שאלו מאומות אחרים ועשו לצוות מושבים במקומם: מן הנולדים בארצכם. שאלו מאלרכס וילתמו שם
ולא מן הגרים צאלרכס שנולד במקום
אחר שאמו מן שאר אומות ואח"כ
בה לגור אלל אציו צאלרכס דרך
אשה להיות במקומה ודכך איש לגלות
הלך הנולדים צאלך ודאי אמו
משנבעה אומות אלל הנולדים במקום
אחר ודאי אמו משאר אומות
ומסתבר' כי מעטיהו קרל היכ'ה
דאציו כנעני: איילמא במצרי שנשא
עמונית. וקאמר דשדין זרעם אחר
האלך דפיילי לידה נקבה אקורה עד
ג' דרות ולא שדין לה בתר אמה
למישרייה לאלתר דעמוני ולא עמונית:
מאי פגום שבשניהם איבא. דמשמע
דשניהם פגומים אלל שזה פגום מזה
הא עמונית לא פגומה מידי דעמוני
כתיב ולא עמונית: אלא בעמוני שנשא
מצרית. דשניהם פגומים דמלרתי
רלשורה אקורה: אי זכר הוא. אם
יולד להם זכר: שרייה בתר עמוני.
ויאסר לעולם: ואם נקבה היא שרייה
בתר מצרית. ותהיה מלרתי שניה
ואקורה לישראל ולא משדייה בתר
עמוני לאישתרוני לאלתר משום
עמונית: מלתג' נתינים. גנעונים
שנתגיירו צערמה צימי וישעו ונתנס
עצבים למוטיב עלים ושואצי מים:
גמ' גמיר עשירי עשירי מעמוני.
צספרי מה עשירי האמור עמוני עד
עולם אף עשירי האמור צממור עד
עולם הלכך מה להלן זכרים ולא
נקבות אף כאלן כו': מעשירי ואילך.
דעד עשרה דורות לאיסור' צנפיה
דממור כתיב ליכ' למגמר מעמוני
דנקבות מותרות דלא ממור מוס זר
משמע' ופיילו נקבות אלל מעשירי
ואילך לאיסור' צג"ש דעמוני ומאצי
יליף דלא לאו צממור כתיב' הלכך
היתיר' נמי לנקבות מניה יליף דלמך
דון מניה ומניה כדלקמן: הא במאן
דאמר דון מניה ומניה. פלוגת' דר'
אליעזר ור' יסועז ומירוטב
(מולין דף קכ:) דון מניה ומניה. כי גמירין
מילת' ממילת' צג"ש גמירין לה כולה
מילת' מניה: דון מניה ואוקי
באתרא. למאי דלריכי גמירין למאי
דלא לריכיני מוקמינן צאלת' והכא
מאי גזיה שזה איכ' צממור לא
כתיב עד עולם ובעמוני ומאצי
כתיב עד עולם וילפינן ממור מעמוני
צג"ש כדמיי צספרי דבי רב נאמר
כאלן עשירי ונאמר למטה עשירי

מה עשירי האמור למטה עד עולם אף עשירי האמור כאלן עד עולם: ר"ל סבר כמאן דלמך דון מניה ומניה מה להלן עד
עולם אף כאלן עד עולם ומניה מה להלן זכרים ולא נקבות מידור עשירי ואילך הוא דגמירין דלא כל עשרה לא
איצטריכו לן למילף צג"ש: ותנא דידן סבר לה כמ"ד דון מניה ואוקי צאלת' דון מניה מה להלן עד עולם אף ממור עד עולם ואוקי צאלת' דלמך
כדמעיקרא י' דורות דקרא אחד זכרים ואחד נקבות דכתיב ממור מוס זר הכי נמי עד עולם דמיייתין צג"ש אחד זכרים ואחד
נקבות כן שטמתי וכן עיקר ויש שפרש לה צלשון אחר: מי יתן לי דור שלישי. כלומר דבר שאי אפשר הוא: לא חיי.
שלא יטמנו כשרים צדורותיו: ממור דידוע. לל צבור מיי הוא ודורותיו דלא מיטמעע ציה: דלא ידוע. כלל לא חיי אפיילו הוא
שלא ישא כשרה: דידוע ולא ידוע. עד תלת דרי דזיהירי אינשי חיי טפי לא חיי דכיון דלאו דבר צבור הוא משכחמ' מילת':
דוד גזר עליהן כדכתיב והגבעונים לא מבני ישראל המה. כלומר אינסי רלוויין לכה צקאל: איש מתהלל במתת שקר. שפוסק
ואין נותן גורם לעליות גשמים: כהנים היו מספיקין להם מוזן לגבעונים שהיו חוטבי עלים ושואצי מים לצית אלהי: קתבע. הקדוש צרוך הוא כבוד שאלו נספד
ציהושע (טו) ולא יכרת מכס חוטבי עלים ושואצי מים לצית אלהי: קתבע. הקדוש צרוך הוא כבוד שאלו נספד
כהלכה והדר קצבע צפרענותיה דשאלו אשר המית כו': באשר משפטיו. צמקוס צניסי האלס עס מוצירין פועל דצקדומי:
תריסר

והא אמר רב כהנא כי אבל כולו חוצין. אע"ג דלא מקפיד והכא כולו הוא מכוסה: דהיינו רביתיה. ולאו תלילה היא: באומות. כשנבע
אומות לענין לא תחיה כל נשמה הלך אחר הזכרים וכדמפרש לקמן: נתגיירו הלך אחר הפגום שבשניהם. לענין יוסקין וכדמפרש: לאחד
מן האומות. שאינו משנבע אומות ואינו בכלל לא תחיה כל נשמה: שאתה רשאי לקנותו בעבד. ואי אתה מצווה להמיתו דשדין ליה בתר
לצוה: ת"ל מבני התושבים. שאלו מאומות אחרים ועשו לצוות מושבים במקומם: מן הנולדים בארצכם. שאלו מאלרכס וילתמו שם
ולא מן הגרים צאלרכס שנולד במקום
אחר שאמו מן שאר אומות ואח"כ
בה לגור אלל אציו צאלרכס דרך
אשה להיות במקומה ודכך איש לגלות
הלך הנולדים צאלך ודאי אמו
משנבעה אומות אלל הנולדים במקום
אחר ודאי אמו משאר אומות
ומסתבר' כי מעטיהו קרל היכ'ה
דאציו כנעני: איילמא במצרי שנשא
עמונית. וקאמר דשדין זרעם אחר
האלך דפיילי לידה נקבה אקורה עד
ג' דרות ולא שדין לה בתר אמה
למישרייה לאלתר דעמוני ולא עמונית:
מאי פגום שבשניהם איבא. דמשמע
דשניהם פגומים אלל שזה פגום מזה
הא עמונית לא פגומה מידי דעמוני
כתיב ולא עמונית: אלא בעמוני שנשא
מצרית. דשניהם פגומים דמלרתי
רלשורה אקורה: אי זכר הוא. אם
יולד להם זכר: שרייה בתר עמוני.
ויאסר לעולם: ואם נקבה היא שרייה
בתר מצרית. ותהיה מלרתי שניה
ואקורה לישראל ולא משדייה בתר
עמוני לאישתרוני לאלתר משום
עמונית: מלתג' נתינים. גנעונים
שנתגיירו צערמה צימי וישעו ונתנס
עצבים למוטיב עלים ושואצי מים:
גמ' גמיר עשירי עשירי מעמוני.
צספרי מה עשירי האמור עמוני עד
עולם אף עשירי האמור צממור עד
עולם הלכך מה להלן זכרים ולא
נקבות אף כאלן כו': מעשירי ואילך.
דעד עשרה דורות לאיסור' צנפיה
דממור כתיב ליכ' למגמר מעמוני
דנקבות מותרות דלא ממור מוס זר
משמע' ופיילו נקבות אלל מעשירי
ואילך לאיסור' צג"ש דעמוני ומאצי
יליף דלא לאו צממור כתיב' הלכך
היתיר' נמי לנקבות מניה יליף דלמך
דון מניה ומניה כדלקמן: הא במאן
דאמר דון מניה ומניה. פלוגת' דר'
אליעזר ור' יסועז ומירוטב
(מולין דף קכ:) דון מניה ומניה. כי גמירין
מילת' ממילת' צג"ש גמירין לה כולה
מילת' מניה: דון מניה ואוקי
באתרא. למאי דלריכי גמירין למאי
דלא לריכיני מוקמינן צאלת' והכא
מאי גזיה שזה איכ' צממור לא
כתיב עד עולם ובעמוני ומאצי
כתיב עד עולם וילפינן ממור מעמוני
צג"ש כדמיי צספרי דבי רב נאמר
כאלן עשירי ונאמר למטה עשירי

מה עשירי האמור למטה עד עולם אף עשירי האמור כאלן עד עולם: ר"ל סבר כמאן דלמך דון מניה ומניה מה להלן עד
עולם אף כאלן עד עולם ומניה מה להלן זכרים ולא נקבות מידור עשירי ואילך הוא דגמירין דלא כל עשרה לא
איצטריכו לן למילף צג"ש: ותנא דידן סבר לה כמ"ד דון מניה ואוקי צאלת' דון מניה מה להלן עד עולם אף ממור עד עולם ואוקי צאלת' דלמך
כדמעיקרא י' דורות דקרא אחד זכרים ואחד נקבות דכתיב ממור מוס זר הכי נמי עד עולם דמיייתין צג"ש אחד זכרים ואחד
נקבות כן שטמתי וכן עיקר ויש שפרש לה צלשון אחר: מי יתן לי דור שלישי. כלומר דבר שאי אפשר הוא: לא חיי.
שלא יטמנו כשרים צדורותיו: ממור דידוע. לל צבור מיי הוא ודורותיו דלא מיטמעע ציה: דלא ידוע. כלל לא חיי אפיילו הוא
שלא ישא כשרה: דידוע ולא ידוע. עד תלת דרי דזיהירי אינשי חיי טפי לא חיי דכיון דלאו דבר צבור הוא משכחמ' מילת':
דוד גזר עליהן כדכתיב והגבעונים לא מבני ישראל המה. כלומר אינסי רלוויין לכה צקאל: איש מתהלל במתת שקר. שפוסק
ואין נותן גורם לעליות גשמים: כהנים היו מספיקין להם מוזן לגבעונים שהיו חוטבי עלים ושואצי מים לצית אלהי: קתבע. הקדוש צרוך הוא כבוד שאלו נספד
ציהושע (טו) ולא יכרת מכס חוטבי עלים ושואצי מים לצית אלהי: קתבע. הקדוש צרוך הוא כבוד שאלו נספד
כהלכה והדר קצבע צפרענותיה דשאלו אשר המית כו': באשר משפטיו. צמקוס צניסי האלס עס מוצירין פועל דצקדומי:
תריסר

ארמוני

מה עשירי האמור למטה עד עולם אף עשירי האמור כאלן עד עולם: ר"ל סבר כמאן דלמך דון מניה ומניה מה להלן עד
עולם אף כאלן עד עולם ומניה מה להלן זכרים ולא נקבות מידור עשירי ואילך הוא דגמירין דלא כל עשרה לא
איצטריכו לן למילף צג"ש: ותנא דידן סבר לה כמ"ד דון מניה ואוקי צאלת' דון מניה מה להלן עד עולם אף ממור עד עולם ואוקי צאלת' דלמך
כדמעיקרא י' דורות דקרא אחד זכרים ואחד נקבות דכתיב ממור מוס זר הכי נמי עד עולם דמיייתין צג"ש אחד זכרים ואחד
נקבות כן שטמתי וכן עיקר ויש שפרש לה צלשון אחר: מי יתן לי דור שלישי. כלומר דבר שאי אפשר הוא: לא חיי.
שלא יטמנו כשרים צדורותיו: ממור דידוע. לל צבור מיי הוא ודורותיו דלא מיטמעע ציה: דלא ידוע. כלל לא חיי אפיילו הוא
שלא ישא כשרה: דידוע ולא ידוע. עד תלת דרי דזיהירי אינשי חיי טפי לא חיי דכיון דלאו דבר צבור הוא משכחמ' מילת':
דוד גזר עליהן כדכתיב והגבעונים לא מבני ישראל המה. כלומר אינסי רלוויין לכה צקאל: איש מתהלל במתת שקר. שפוסק
ואין נותן גורם לעליות גשמים: כהנים היו מספיקין להם מוזן לגבעונים שהיו חוטבי עלים ושואצי מים לצית אלהי: קתבע. הקדוש צרוך הוא כבוד שאלו נספד
ציהושע (טו) ולא יכרת מכס חוטבי עלים ושואצי מים לצית אלהי: קתבע. הקדוש צרוך הוא כבוד שאלו נספד
כהלכה והדר קצבע צפרענותיה דשאלו אשר המית כו': באשר משפטיו. צמקוס צניסי האלס עס מוצירין פועל דצקדומי:
תריסר

מה עשירי האמור למטה עד עולם אף עשירי האמור כאלן עד עולם: ר"ל סבר כמאן דלמך דון מניה ומניה מה להלן עד
עולם אף כאלן עד עולם ומניה מה להלן זכרים ולא נקבות מידור עשירי ואילך הוא דגמירין דלא כל עשרה לא
איצטריכו לן למילף צג"ש: ותנא דידן סבר לה כמ"ד דון מניה ואוקי צאלת' דון מניה מה להלן עד עולם אף ממור עד עולם ואוקי צאלת' דלמך
כדמעיקרא י' דורות דקרא אחד זכרים ואחד נקבות דכתיב ממור מוס זר הכי נמי עד עולם דמיייתין צג"ש אחד זכרים ואחד
נקבות כן שטמתי וכן עיקר ויש שפרש לה צלשון אחר: מי יתן לי דור שלישי. כלומר דבר שאי אפשר הוא: לא חיי.
שלא יטמנו כשרים צדורותיו: ממור דידוע. לל צבור מיי הוא ודורותיו דלא מיטמעע ציה: דלא ידוע. כלל לא חיי אפיילו הוא
שלא ישא כשרה: דידוע ולא ידוע. עד תלת דרי דזיהירי אינשי חיי טפי לא חיי דכיון דלאו דבר צבור הוא משכחמ' מילת':
דוד גזר עליהן כדכתיב והגבעונים לא מבני ישראל המה. כלומר אינסי רלוויין לכה צקאל: איש מתהלל במתת שקר. שפוסק
ואין נותן גורם לעליות גשמים: כהנים היו מספיקין להם מוזן לגבעונים שהיו חוטבי עלים ושואצי מים לצית אלהי: קתבע. הקדוש צרוך הוא כבוד שאלו נספד
ציהושע (טו) ולא יכרת מכס חוטבי עלים ושואצי מים לצית אלהי: קתבע. הקדוש צרוך הוא כבוד שאלו נספד
כהלכה והדר קצבע צפרענותיה דשאלו אשר המית כו': באשר משפטיו. צמקוס צניסי האלס עס מוצירין פועל דצקדומי:
תריסר

גמ' (ט) קדושין סו. צ"ג
עס: סוטה ג. א. (לשל סט.
רש"י) ד' צ"ב (ל) ז' צ"ב
סוטה ג. א. עשיות לא.
זכמים לא: מנחות סב. קו.
מולין קכ: מדה מג. א. (ט) ו'
מוס' לקמן עט. ד"ה
וימיס' ומסופת' כמכות
כט. ד"ה א. (ט) צ"ב קט.
רש"י (ז) (לשל עו. א.)

הגהות

גמ' כי אתי רבין א"ר
יהונן באומות כו'.
כ"ל:
(ה"ט)

תורה אור

גמ' א. וגם מבני
התושבים הגרים עקבם
מיהם תקנו ומשפחתם
אשר עקבם אשר הולידו
בארצכם והיו קבם
לאהור:
(ויקרא סו)

ויקרא הקלף לנתינים
ויאמר אליהם והנתינים
לא מבני ישראל המה כי
אם מיתר האמרי וכן
ישראל נשבעו קרם
ויקשש שאול קתבתם
בקנאותו לבני ישראל
ויהודה:
(מסכת סו. ט.)

מן ויהי רעב בימי דוד
שילש שנים שנה אחרי
שנה ויבקש דוד את פי
י. ויאמר י. אל שאול ואל
בית התמים על אשר
המית את הגבעונים:
(מסכת סו. ט.)

הן השמרו קבם פן
יפתח קבכם ויפתחם
ויבדחם אליהם אתרים
והשתחיתים קבם:
והרה אף י. בקב ויצר
את השמים ולא יהיה
מטר ויאדמה לא תתן
את יבולה ואבדחתם
המרה מעל הארץ
המכה אשר י. נתן
קבם:
(נדרים י. טו.)

הן וישנעו רבבים וימקוש
לאו יהו ויבצח אשה וזנה
היה קב ממאנת הפלם:
(ירמיה ג. ג.)

והנשיאים ויהי ויגשם אין
איש מתהלל במתת שקר:
(משל כ. ט.)
והלפני אלעזר הבתן
יעמר וישאלו פ' במשפטם
האורים לקפו י. על פיו
יצאו ועל פיו יבאו הוא
וקב בני ישראל אתו וקב
העדה:
(מסכת כו. ט.)

יבמות עח

קדושה. הלכות איסורי ביאה פי"ב

וא"א ללדה בלא אב ואם אלמא בעינן שיהא ג' לאב ואלו וכל שאינו שלישי לשיניהם אינו מותר. כ"ל לדעת רבינו אבן עזר ו"ל פי' תלמן בלידה אחר האם וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל בביאור דליליבא דר"ד מזרי ראשון שנשא מזרית שנייה בנה שלישי הוה שהכל הולך אחר האם ואפילו להקל ומה שלא אמר ר"ד כחא דהיתמרא משום דלאפילוהי אל"ק דרבה דב"ח אחא ע"כ דבריו:

בא גר עמוני שנשא מצרית וכו'. (דף ע"ח:) כי אחא רבין א"ר יוחנן בלומות הלך אחר הזכר נתגיירו הלך אחר הפגום שבשניהם ואמרו אחר פגום שבשניהם בנמיא חילימא במזרי שנשא עמונית מאי פגום שבשניהם א"ת זה עמוני ולא עמונית פי' אע"פ שכן הוא הדין שאם ילדה אפילו נקבה אין מותרת לדין עמונית אלא לדין מזרית מ"מ לא שייך בהא למימר פגום שבשניהם דמשמע דשנייה פגומין אלא שהא' פגום יותר ועמונית לא פגימא כלל אלא בעמוני שנשא מזרית אי זכר הוה שדייה בחר עמוני אי נקבה הוה שדייה בחר מזרית פי' אם ילדו זכר שדייה בחר האב שלא יהא זרע הזכרים מותר לעולם ואם ילדו נקבה שדייה בחר מזרית שלא תהא מותרת לדין עמונית. ורבינו כתב הולד עמוני ומ"ל ילד זכר ולא בייאר הדבר ומק"ל לו על מ"ש הלך אחר הפגום שבשניהם שלעולם הולכין להחמיר. ומ"ש מזרי שנשא עמונית וכו' כבר נתבאר במ"ש:

בב מי שנתגייר וכו'. דעת רבינו בזה כדעת קתה המפרשים ז"ל שלמרו שבכ"מ שהזכיר בגמרא נמינה אלא ממזרת הוא אגב גרסא דמיא דלגלגה אלא גרושה ואין איסור הנמינה אלא מדבריהם ומכיון על הסוגיא שבפרק הערל שאמרו אר"ה בר אבא נמינה דוד גור עליהם ומפרש התם משום מעשה שבקשו שיהרגו בני שאול ופירש"י ז"ל גור עליהם שלא יבאו בקהל והקשו שם דוד גור עליהם יהושע גור עליהם דכמידי ומהם יהושע חוטבי עלים ושואבי מים פירוש אלמא גורדים נינהו ומיילא נפסלו לקהל ומירלו יהושע גור בזמן שב"ה קיים דוד גור בזמן שאין ב"ה קיים עוד אמרו שם בימי רבי בקשו להמיר נמינה וכו' ומקנא דלא המירו וכו' וקוצר רבינו דקן קניגיא פליגא דרבינא דלמיר דקרא דלא מתחמין בם אגירומין קאי ואין הלכה כרבא וזה דעת קתה המפרשים ז"ל אלא מ"מ אחרים שכתבין דשבעה עממין שנתגיירו אסורין הן מן המורה וכדנבא אכל בניהם שולדו אחר גירומין מותרין גמורין ד"ת שלא אסרין הכתוב לעולם ולא מנה בהם דורות לאסור ויבאו יהושע דוד וגורו עליהן ודקתני נמינה בכל דוכתא היא אחת משבעה עממין שנתגיירה שהיא מן המורה בלאו דלא מתחמין בם וכדנבא וכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

בה בשעלה פנחריב וכו'. רבינו סמך לו בזה על המוספתא שפ"ה דקידושין א"ר יהודה ברימינן בר מזרי היה לו חבר ממלמדי ר' עקיבא ואמר אני גר מזרי ונשאתי אשה גיורת מזרית (ראשונה) והריני הולך להשא אשה לבני בת גיורת מזרית כדי שיהא בן בני כשר לנא בקהל וכו' א"ל ר' עקיבא בנימין עמית הלכה

יג אל יהי עון וכו'. בפרק האומר בקידושין ובהרבה מקומות מפורש שולד השפחה כמות. ומ"ש רבינו שאונקלוס כלל בעילת עבד ושפחה בכלל לא יהיה קדש וכו' כבר כתבתי פ"א מהלכות אישות שדעת רבינו שהפסוק הזה אזכרה לנא על הפנויה ישראל דרך זנות ויש בפנויה מלקות ואין בשפחה ולא בזמות מלקות כמ"ש שם:

יד הבא על השפחה וכו'. זה פשוט שלא נאמרה הלכה אלא בהנעול ארמית זו כיון שטבלה לשם עבדות אינה עובדת כו"ס ומותרת היא לנע"ע כמו שנתבאר: וכן אם לקה וכו'. ג"ד זה פשוט:

מז נתערב וכו'. ג"ד ישראלית וכו'. זה פשוט ומתבאר בביאור ביבמות פרק נושאין על האנוסה (דף ל"ט.) במשנת כהנת שנתערב ולדה בולד שפחה ובגמרא:

מז היו התערבות וכו'. זה פשוט ונראה מדברי רבינו שאין כופין האדון לשחרר שמהן שעד כאן לא אמרו בגמרא שכופין לשחרר ספק עבד אלא מפני ביטול פ"ו שהרי אינו יכול לא לישא שפחה ולא לישא בת חורין ואשה אינה מנאשה על פו"ר והרי אלו כדון מי שח"ה שפחה ותמיה ב"ח שאין כופין את רצוה לשחררה כמנר בהלכות עבדים פ"ו ומ"מ נראה ודאי שאינו יכול להשתעבד בהן כלל מספק שהמוליא מחבירו ע"ה וכל אחד מדהא אותו אבל אם היו שמהן בנתיב כגון הרב שצ"ע על שפחתו יולדה לו ונתעבדה במה עם בתו שי לו בהן הוכות שיש לנא על בתו ממה נספק וג"ו פשוט: וכן אם נתערב וכו'. ג"ו פשוט. ומ"ש רבינו וכל אחת מהן ספק דבר ברור הוא ואם הימה האחת נקבה הרי היא ספק גיורת ואסורה לכהונה כמו שיתבאר פ"ח:

יז כל העבדים וכו'. זה מנואר בהרבה מקומות ומנואר בפרק החולין (דף מ"ו:) שאין העבד נר"ק לקבל מלות התורה כששתמיר שבכר קיבל מחילה כמו שיתבאר פ"ו: יח וביצד ריגס וכו'. ביבמות פרק הערל (דף ע"ו:) משנה עמוני ומותרת אסורין ואיסורין איסור עולם אבל נקבותיהן מותרות מיד מזרי ואלומי אינן אסורין אלא עד ג' דורות אחד זכרים ואחד נקבות:

כ מצרית מעוברת וכו'. מנואר שם:

מצרי שני שנשא וכו'. (דף ע"ח.) אמר רבה ב"ח א"ר יוחנן מזרי שני שנשא מזרית ראשונה בנה שלישי הוה אלמא קסבר בחר דלידה שדיין ליה וכו' כי אחא רב דימי אר"י מזרי שני שנשא מזרית ראשונה בנה (מזרי) שני הוה אלמא קסבר בחר אימיה שדיין ליה ופסק רבינו כלישנא בחרא דרב דימי וכן נראה שם וקוצר רבינו דכי אמר ר"ד דשדיין ליה בחר אימיה היינו דוקא כי הוה לחומרא אבל במזרי ראשון שנשא מזרית שנייה שדיין ליה בחר האב להחמיר והלך אחר הפגום שבשניהם ואי נאז הכי ר"ד הוה משמע לן כחא דהיתמרא ערדיק טפי והיה אומר מזרי ראשון שנשא מזרית שנייה הולד שלישי. ומ"ש שם דטעמיה דר"ד משום דכתיב אשר יולדו להם הכתוב תלמן בלידה כמ"ש רבינו ה"פ כיון דכתיב אשר יולדו דור שלישי

כב ימי שנתגייר עממין אינן אסורין מן התורה לבוא בקהל. והדבר ידוע שלא נתגיירו מהן אלא הגבעונים ויהושע גזר עליהם שיהיו אסורים לבא בקהל אחד זכרים ואחד נקבות. ולא אסר אותם אלא בזמן שיש מקדש שנאמר וחוטבי עצים ושואבי מים לבית אלהי. תלה הרחקתם במקדש: **כג** והם הנקראים נתינים לפי שנתנם לעבודת המקדש. בא דוד וגזר עליהם שלא יבנסו בקהל לעולם ואפילו בזמן שאין מקדש. וכן מפורש בעזרא ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלויים. הא למדת שלא תלה אותם במקדש: **כד** ולמה גזר עליהם הוא ובית דינו לפי שראה עזות ואכזריות שהיתה בהם בעת שבקשו שבעת בני שאול בחיר ה' לתלותם והרגום ולא רחמו עליהם: **כה** 'כשעלה פנחריב מלך אשור בלבל כל האומות ועירבם זה בזה והגלה אותם

א טור שם סי' י"ז: ב טור שם סמ"ג לאין ק"י: ג טור שם: *ס"א אינו: ד טור אה"ע סי' ד' סמ"ג לאין ק"י: ה טור שם: ו טור אה"ע סי' ד' סמ"ג לאין ק"י: ז גס זה שם:

מגדל עז

יז ואל יהי עון זה קל בעיניך עד ולא תהיה קדשה. מקלם זה הדין פרק ד' מיתום וכבר הארכתי בו בענין הקדשה וענין המשנה ביבמות סוף פרק נושאין ולא תנסוב כותים ושפחה דלא לזול וזעך תמיה: יד הבא על השפחה עד ימיה מכלל העכו"ם. פרק אין עממדין ופרק הנשרפין ופרק החולין: מז מז נתערב ולד ישראל עד ספק גיורת. ביבמות פרק נושאין על האנוסה (דף ע"ט):

יז כל העבדים כולם כשיתגיירו עד אלא לענין ביאה בקהל. פ"ק דכריתות ופרק הערל (דף ע"ו): יח י"ב וביצד ריגס עמון ומואב עד אשר יולדו להם דור שלישי. פרק הערל: כ בד מצרית מעוברת שנתגיירה עד ולא רחמו עליהם. ביבמות פרק הערל (דף ס"ח) ובקידושין פרק האומר (דף ע"ח:) בה בשעלה פנחריב מלך אשור וכו' עד סוף הפרק. פרק פלגת השחר (דף כ"ט):

בשלה

קדושה. הלכות איסורי ביאה פי"ג

הלכה משעלה סנחריב ובלבל את כל האומות לא עמונים ומואבים במקומן (עומדים) ולא מזרים ומואבים במקומן אלא עמוני נשא מזרים ומזרי נשא עמונית ואחד מכל אלו (נושא אחת) מכל משפחות האלמה ואחד ממשפחות האלמה נושא אחת מכל אלו ומכאן שכולן מותרים לנא בקהל לכל דברים מרובא פריש יש חולקין בזה דבין מזרי לפי שנתן הכתוב קצבה לחורתן מקץ ארבעים שנה אקצן את שבות מזרים מקובלי דפרק הערל ומתוספתא דמסכת ידים אבל בעמוני ומואבי משנה מפורשת היא במסכת ידים (פי"ד מ"ד) והובאה פרק חמשה עשר וזה דעת הרמב"ן ז"ל:

פי"ג א בשלשה דברים נבנסו וכו'.
ברייתא בכריתות פרק ד' מחוסרי כפרה. ומ"ש רבינו ששצט לוי לא צטלו ברית מילה הוא צמדש וכחז הרמב"ן ז"ל צפ' הערל שלא הוצרכו אפילו להטויף מהם דם ברית שכבר היו מוויין על המילה מימי אברהם ומילה חשובה היתה:

ד וכן לדורות וכו'. שם בכריתות:
ה ומהו קרבן וכו'. שם מצואר:

ובזמן היה וכו'. שם מ"ר גר בזמן הזה נרין שיפריש רובע לקני אר"ש כבר נמנה עליה רבי"ז וצטלה מפני התקלה דילמא קא מעיל נקדשים ושם אמרו הלכה כר"ש ומ"מ משמע ודאי שלכשיבנה צ"ה יצא קרבנו:

ו גר שבל וכו'. מחלוקת תנאים בגמרא צפ' החולץ (דף מ"ו): ופסקו שם הלכה כרבי יוסף דבני מרמי מילה וטבילה לעכב ושם מצואר דלר"י אין מטבילין אותו בשבת וה"ה ודאי צ"ט וכן מפורש שם שצריך שלשה מ"ט משפט כחיד ציה וכן אמרו אין מטבילין גר בלילה וכחז רבינו דהיינו לתחילה אבל דיעבד ה"ו גר הרמב"ן ז"ל חלוק בזה ואמר שצריך להטבילו פעם אחת ביום וכבר הכריע הרשב"א ז"ל כדעת רבינו טבילה דיעבד כגמר דין דמילא וכן עיקר:

ז גר קטן וכו'. פ"ק דכמזובות (דף י"א).

אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת צ"ד מצי קמ"ל דוכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו וכו' ואע"ג דעכו"ם בהפסידא ניחא ליה וכו' ה"מ גדול דטעים טעמא דליסורא אבל קטן זכות הוא לו ע"כ בהלכות פ' החולץ ובגמרא בכמזובות אחי לקטועי ודחיה דילמא היא דגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו. עוד שם אמר רב יוסף [ואם] הגדילו יכולין למחות ורצא ואבי אחיבוי עליה דרב יוסף ודחו ליה בגמרא ואמרו דלר"י כיון שנגדילה שעה אחת ולא מיתשה שוב אינה יכולה למחות ולא נזכרה הא דר"י בהלכות וגם רבינו לא הזכירה ונראה שם סוכרים כיון דרצא ואביי הו מואבי עליה לא הו קבלה כוותי הלכך אין הלכה כן יש מי שפסק כר"י. אח"כ מנאמי לרבינו שכתבו פ"י מהלכות מלכים ומלחמותיהם: מעוברת שנתגיירה וכו'. מימלא צפרק הערל (דף ע"ט). מבל בינו וכו'. כבר נחבאר למעלה שהוא רריך שלשה דמשפט כתיב צ"ה מ"ו ע"ב) מ"ר מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלה מ"ל אמתך צמוחוק לך צא ועדיו עמו וכו' צאריך להביא ראיה צמ"ל א"ל להביא ראיה דברי ר"י וחכמים אומרים צין צאריך צין צמ"ל צריך להביא ראיה ונפקה שם הלכה כחכמים וזהו שרבינו לא חלק כאן כלל אלא קסם דבריו ואמר אינו נאמן עד שיביא עדים *ופי' ברייתא זו היא צמי שהיה ידוע שהיה עכו"ם מעיקרה דלית שם מנו אבל צמי שלא היה ידוע צמוחוק עכו"ם מנו דמצי אמר ישראל אחי ונאמן מני למומר עכו"ם הייתי ומתגיירתי צצ"ד פלוני כ"כ רובי המפרשים ז"ל וזהו דעת רבינו כמו שיתבאר למטה: **ה ה' היה נשוי לישראלית וכו'.** שם (דף מ"ו). מעשה צאחד שצא לפני רבי יהודה ואמר לו נתגיירתי ציני לצין ענמי א"ל רבי יש לך עדים א"ל לאון יש לך צנים א"ל צאן אמה לפסול את ענמן ואי אמה נאמן לפסול את ציןך ואמר רב נחמן בר יצחק הטעם משום דלדבריו עכו"ם הוא ואין עדות לעכו"ם ופסקו כן בגמרא ויש לדקדק כיון דק"ל עכו"ם ועבד הבא על צת ישראל הולד כשר כמו שיתבאר פרק ט"ו אפילו יהיה כדבריו הולד כשר הוא ** ויראה לי דנ"מ לדין צבר וגיוורת שהיו מוחזקין בישראלים ואמרו שנתגיירו צנים לצין ענמם כך מירצו מקלם המפרשים ז"ל וכחזו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ומיהו לגבי ענמו אם צא ליכנס צקהל אפילו יש לו כבר כמה צנים אסור דהא שוי נפשיה תמיכה דליסורא ו"ש רבינו וחזר ועובד צצ"ד:

ו גיורת שראינה נזהגת בדרכי ישראל וכו'. שם ההוא דהו קרו ליה צר ארמיתא אמר רב אשי מי לא ענלה לנדומה ההוא דהו קרו ליה צר ארמיתא אמר רבינו ומי לא טביל לקרוי. ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש דלהכשרי הבנים שכבר נולדו קאמר לו להחזיקן צמוחוק גרים גמורים וכי קאמרי מי לא ענלה הכי קאמרי הכי איפשר לחוש שלא נתגיירו כראוי והרי הם נוהגים בכל המצוות כישאלים גמורים וטובלים מטומאתן וטבילה דנקט לאו דוקא ואפשר גם כן שרבינו סובר שצריך ג"כ שידע ודאי שצבולו לאמה דבר לפי שהטבילה אחת מענייני הגרות ואע"פ כי צאר רבינו שאם צא להתערב צישראל צריך להביא ראיה ובהלכות אמרו גבי מעשים אלו ואי קשיא לך הריא דר"י דאמר גר צריך שלשה

פי"ג ו גר שבל ולא מבל וכו'. מ"ש שאין מטבילין אותו בשבת פשוט צפרק החולץ דלמ"ד אינו גר עד שימול ויעבול אין מטבילין אותו בשבת ואע"ג דבגמרא יהיז טעמא משום דתקוין גברא צצמחא לא מתקנין לא כחזו רבינו משום דמשמע ליה דה"ט לאו דקמחא הוא דהא לענין טומאה שרי משום דמיתו צמיקר ואע"ג דהכא לריבים מ"ח לעמוד עליו מ"מ מידי מיתו צמיקר לא נפיק אלא עיקר טעמא משום דלן דנין צצמחא וגר משפט כתיב ציה:

לפיכך

אותם ממוקומם. ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם. וכן האדומים שבשדה אדום. והואיל ונתערבו ד' אומות האסורים בכל אומות העולם שהן מותרים הותר הכל. שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומו בין מצרי בין עמוני בין מואבי בין כושי בין שאר האומות אחר הזכרים ואחד הנקבות מותרין לבא בקהל

מיד:

פרק שלשה עשר

א בשלשה דברים נבנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבן: **ב** מילה היתה במצרים שנאמר וכל ערל לא יאכל בו. מל אותם משה רבינו שכולם ביטלו ברית מילה במצרים חוץ משבט לוי ועל זה נאמר ובריתך יצאצור: **ג** וטבילה היתה במדבר קודם מתן תורה שנאמר וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם. וקרבן שנאמר וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ע"י כל ישראל הקריבום: **ד** וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן. ואם נקבה היא טבילה וקרבן שנאמר ככם כגר. מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן אף הגר לדורות במילה וטבילה והרצאת קרבן: **ה** ומהו קרבן הגר עולת בהמה או שתי תורים או שני בני יונה ושניהם עולה. **ו** בזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן: **ז** גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול. וצריך לטבול בפני שלשה והואיל והדבר צריך ב"ד אין מטבילין אותו בשבת ולא ב"ט ולא בלילה ואם הטבילוהו ה"ז גר: **ח** גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד שזכות היא לו. מעוברת שנתגיירה וטבלה אין בנה צריך טבילה. **ט** מבל בינו לבין עצמו ונתגייר בינו לבין עצמו ואפילו בפני שנים אינו גר. בא ואמר נתגיירתי בבית דינו של פלוני והטבילוני אינו נאמן לבא בקהל עד שיביא עדים: **י** היה נשוי לישראלית או לגיורת ויש לו בנים ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי נאמן לפסול את עצמו ואינו נאמן לפסול את הבנים וחזור וטובל בבית דין: **יא** גיורת שראינה נזהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שחטבול לנדחה ותפריש תרומה מעיסתה וכיוצא בזה. וכן גר שנוהג בדרכי ישראל שטובל לקרוי ועושה כל המצוות הרי אלו בחזקת גרי צדק. ואע"פ שאין שם עדים שמעידין לפני מי שנתגיירו. ואע"פ כן אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפניו והואיל

א סמ"ג לאון קט"ו: ב טור י"ד ס' רס"ח סמ"ג שם: ג טור שם ועיין שם סמ"ג לאון קט"ו:

והחזוקו

א סמ"ג לאון קט"ו: ב טור י"ד ס' רס"ח סמ"ג שם: ג טור שם ועיין שם סמ"ג לאון קט"ו:

ג גיורת שראינה נזהגת בדרכי ישראל וכו'. שם ההוא דהו קרו ליה צר ארמיתא אמר רב אשי מי לא ענלה לנדומה ההוא דהו קרו ליה צר ארמיתא אמר רבינו ומי לא טביל לקרוי. ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש דלהכשרי הבנים שכבר נולדו קאמר לו להחזיקן צמוחוק גרים גמורים וכי קאמרי מי לא ענלה הכי קאמרי הכי איפשר לחוש שלא נתגיירו כראוי והרי הם נוהגים בכל המצוות כישאלים גמורים וטובלים מטומאתן וטבילה דנקט לאו דוקא ואפשר גם כן שרבינו סובר שצריך ג"כ שידע ודאי שצבולו לאמה דבר לפי שהטבילה אחת מענייני הגרות ואע"פ כי צאר רבינו שאם צא להתערב צישראל צריך להביא ראיה ובהלכות אמרו גבי מעשים אלו ואי קשיא לך הריא דר"י דאמר גר צריך שלשה

* בגיורת ה"ה היה כחז מי שבא ואמר ולכן כתב מה שכתב אבל לפי גירסתנו אין אנו מריצים לפירושו דהנדיא קמי נכרי שבא ואמר: * עיי' בתוס' שם צ"ה נאמן שחילוי צענין אחר: *

משנה למלך

צ היה נשוי לישראלית או לגיורת וכו'. כחז ה"ה וז"ל יש לדקדק כיון דק"ל עכו"ם ועבד הבא על צת ישראל הולד כשר כו' אפילו יהיה כדבריו הולד כשר הוא ויראה לי דנ"מ לדין צבר וגיוורת שהיו מוחזקין בישראלים אמרו שנתגיירו צנים לצין ענמם כו'. נפקותא אה צכחז ה"ה לא מימוקמא

הגהות מיימוניות

ב"ה [הטור הביא שם לשון זה וכתב בסוף ו"ל וא"א ז"ל כתב שעמוני ומואבי ואדומי מותרים מיד אבל מצרי גם עתה הוא אסור עד דור שלישי עכ"ל]: ז [כתב הטור ז"ל בין המילה ובין הטבילה צריך שיהיה בן' כשרים וביום ומיהו דוקא לכתחלה אבל בדיעבד אם מל אותו או טבל בפני ב' ובלילה אפילו לא טבל לשם גרות אלא איש שטבל לקרוי ואשה שטבלה לגרתי היו גר ומותר בישראלית ולר"ף אפילו בדיעבד שטבל או טבל בפני ב' או בלילה מעכב ואסור בישראלית אבל אם נשא ישראלית והוליד מצנה בן לא פסלין ליה עכ"ל]: פירוש

כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות³². ומכיוון שאין היום אומה המתקראת עמלק, איננו יכולים לדעת מי הם העמלקים. אולם מדברי הכתוב משמע, שמצוה זו נוהגת לעולם עד ימות המשיח שנאמר: "מלחמה לה' בעמלק מדר דר"³³. ומתוך שהתורה ציוותה את מחיית עמלק לדורות, משמע שגם היום עמלק קיים בעולם. אבל מי הוא זה ואיזה הוא עמלק? מצינו לר' עובדיה מברטנורא, שמכנה את הארמנים עמלקים³⁴. ומוסרים משם ר' חיים מבריסק שראה את עניין עמלק באספקלריה רחבה יותר. לדעתו השם עמלק אינו מציין את עם העמלקים וגזע עמלק בלבד, אלא כל אומה ההולכת בדרכו ומתנכלת לכנסת ישראל לכלותה, הרי היא בבחינת עמלק. ואף הביא ראיה לכך מדברי הרמב"ם. בעניין החרמת שבעת עממים כותב הרמב"ם בהלכות מלכים³⁵ בזה הלשון: "מצות עשה להחרים שבעה עממין שנאמר: החרם תחרימם וכל (מי) שבא לידו אחד מהם ולא הרגו, עובר בלא תעשה שנאמר: לא תחיה כל נשמה וכבר אבד זכרם". לדיבור האחרון שבדברי הרמב"ם: "וכבר אבד זכרם" הביא הרדב"ז שם מקור את דברי המשנה³⁶: "כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות". בהלכה שלאחריה מוסיף הרמב"ם ואומר: "וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק שנאמר: תמחה את זכר עמלק". בהלכה זו העוסקת במחיית עמלק לא כתב הרמב"ם "כבר אבד זכרם", אף על פי שסנחריב כבר בלבבל את כל האומות וגם עמלק בכללם, בכל זאת השמיט הרמב"ם דיבור זה. ולמד ר' חיים וצ"ל דבר מלא דבר, מתוך שהשמיט הרמב"ם "וכבר אבד זכרם" דייק שהשם עמלק אינו מציין רק את גזע עמלק, לפי שכבר נתבלבל בין האומות. אלא השם עמלק מציין גם את הרוח והאופי העמלקיים. שכל אומה שבלבלה מתשבת עמלק וזוממת לעשות מעשה עמלק — הכחדת עם ישראל, הרי היא בבחינת עמלק, ועליה נאמר: "מלחמה לה' בעמלק מדר דר"³⁷.

במלחמת העולם השנייה, ומאז עד ימינו, נתגלתה רוח עמלק בכל אכזריותה, בארצות אירופה וגם בארצות הסובבות את ארץ ישראל. ובעניין עמלק ומלחמותיו בנו, יש לנו נסיון ארוך מדור דור, והוא כתוב בתורה ובספרי תולדות ישראל. בימים האחרונים, התחילו תוהים על מלחמותינו עם עמלק, ויש הסבורים שהיינו צריכים לנהוג ברחמים כנגד מידת האכזריות שעמלק נלחם בנו. מן הנסיון שלנו אנו יודעים, שכבר נכשל גדול בזה, שאול מלך ישראל. שבזמן שנצטווה להלחם בעמלק בא במריבות עם קונו, וטען, נצטויתי "והמת מאיש ועד אשה מעלל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור"³⁸. ועמד וטען: גדולים חטאו קטנים מה חטאו. אדם חטא בהמה מה חטאה וכו'. ואמרו בגמרא³⁹, שעל זה

תלה. 32. ידיים פרק ד משנה ה. 33. שמות יז, טז. 34. "המסע לארץ ישראל" מכתבו של ר' עובדיה מברטנורא לאביו בשנת רמ"ז, הוצאת כלל תרפ"ב עמ' 46 ובהערה שם. 35. פרק ה' הלכה ד—ה. 36. ידיים שם. 37. בספר "בסוד היחיד והיחד" להרב יוסף דב הלוי סולוביצ'יק שליט"א עמ' 392 בהערה שם, הביא דבר זה משם אביו. 38. שמואל א טו, ג. 39. יומא כב ע"א.

רבח

שאלת

תשובה מו

יעבץ

כו' פטור מלכסות, הא קמן דס"ד דמקשן מדקדים היחר נחירה ומלות כסוי למלות שחיטה, לא תפקיע הנחירה את הכסוי אפי' עכשיו, ופרקינן כיון דאיחסר איחסר, ש"מ צהדיא ללאו סגרא היא למידתי הא מקמי הא, דא"ה דכוותה דלאורייתא נמי נימא הכי, אע"ג דהשחא איחסר נחירה כיון דכסוי קדים בזמן לשחיטה, לא פקע מפני מלות השחיטה.

אלא דהאי דאין זו סגרא באמת, דלעולם כיון דאיחסר איחסר אמרינן, דאחי צתרא ועקר לקמא לגמרי דלאורייתא דלאורייתא ודרבנן דרבנן, אפי' בקום עשה. (והא דאמרינן צריש השוחט [חולין כ"ז ע"ב] נחירתו זוהי שחיטתו ליבטי כסוי, לאו משום דלא אלימי רבנן לאפקועיה, אלא משום דנכדי דהאי לא עקרו דבר מן החורה, אע"ג דאיכא למימר דהו"ל למיגור ציה משום הרואה שלא יאמר שזוהי שחיטתו ויצא לאלו, דנלאו הכי נמי משני שפיר, א"י כי אמרינן מספיקא טרח

וכסי, לא חיישינן דליפוק מינה חורבא, דאפי' צאיסור כרת לא חיישינן כדמסיק תלמודא דשמעמא דכו' כזוהא פ"ק דצ"ה [חי ע"ב], כל שכן דדרבנן ודו"ק, וכל שכן צעז ואל מעשה שגורת חכמים עוקרת אפי' דבר מן החורה אליצא דכ"ע.

ולבן פשוט ציתר שטעה מאד החכם בעל השוכה הנזכר צה, רחמנא ליצן מהאי דעמא, אלא העיקר שאין מקדשין ולא מדדילין עליו, וק"ו לצרכה הנאה גרידא שלא לצרך עליו כלל, שאין זה מצרך אלא מנאץ אף לדברי הראצ"ד ז"ל, שלא נחלק להצריך ברכה על הנאה החיך, אלא צאכל ושותה דבר איסור צשוגג וצאונס, וכמ"ש בעל ט"ז ז"ל וצורר הוא חקדי, ובעל השוכה הנ"ל טעה גם צו, ואין ספק דצבר שלדברי הכל אסור אפי' לצרך עליו, וצורר מאד חקדי.

ד וספק
דיקדיל
שרירא
סברין על
יבם אפי' ב
סוזה אם לא
החיים ל'
בדוקה וצבא
סני מלאו

יעבץ ס"ב

שאלה מו

דור שלישי, על פי מה שכתבתי אני בס"ד צמשנה דסוף ידים [לחם שמים פ"ד מ"ד], שזו היחה מחלוקת ר"ג ור"י דמאן דאקר דייק מדכחיז עמוני ומואצי ציוד היחס ולא כחיז עמון ומואצ, לומר שכל הנקרא צשמס נאקר, שידוע שאין אומה ולשון שלא נחערבו צה מאומות אחרות, ואעפ"כ נקראין כולן צשם האומה שנטמעו ציניהם, והכחוב אסרן לכל הדריס צארץ עמון ומואצ אליצא דר"ג, ואף ר"י דשרי היינו מטעמא דמפרש קרא להדיא על אשר לא קדמו, מכלל שלא אסר אלא הצאין מאותן כפוי טובה. (ועי' מ"ש צעו"ה דצרוש [הפלה ישרים] שדרשתי ופירשתי

התפ"ה לפ"ק

על דבר הגר צנא מארץ איטליא, נסחפקתי אם מותר בישראלית.

כי צ"ע אולי יש לחוש צומן הזה שלא לקבל גריס מרומיים ומארלות שצצות רומי שידוע שנחייצנו מאדומיים, ועל כן אנו קוראין אותן מלכות אדום, לפי צצאים מורע אדום וגועס ושרשט מצני עשו, כנודע, וזה מוסכס גם צאומות, וכן היא מפורסמת צשם אדום צצברי חו"ל חקכו (ועי' ספר משמיע ישועה [המבשר טוב השלישי סוף הנבואה השביעית]), ומלא ספק מוקס לחול שלא יצא להם צקהל הי' אלא

גו חסיי ואיטליק
או שירי בישראלית
ע"ב ודחת

תקבד. עי' במור וקציעה שם.

תקבדה. בברכ"י סי' קצ"ו כתב חו"ל, בס' באר עשק החיר לברן למי ששותה סחם יינס, וכבר הושג בשו"ת הלכות קטנות ח"א סי' יו"ד ובשו"ת בית יהודה יו"ד סי' כ"ב ובשו"ת שאלת יעבץ סי' מ"ה. ועי' שעי"ת סק"א ובאר היטיב שם. ועי' שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קמ"ג. (ועי' שו"ת דברי יוסף

שאלת

תשובה מו

יעבץ

רבט

במאמר תפלת ערצת רשות או חוצה תקב"י, משא"כ באדומי שלא נחמה תורה טעם לאיסורו, אלא להיתרו אחר ג' דורות, ועוד אף דמפרש קרא כי אחיך הוא, הרי הם מוחזקים בבני עשו, כדאמרין [גיטין י"ז ע"א] או צוולך או צוולא דבר עשו והיינו רומיים, וכן דוכתי עובא משמע הכי דדרו"ל, וגם הם עלמס מודים באחיה תקב"י.

שאסורו נהוג גם בזמננו, עם שגם עליהם עבר כוס המלחמות מגויס רבים ועלומים הרבה פעמים, ולא עוד שנעקרה מלכותם ושמש לגמרי תקב"י, שהרי ארץ מזרים לישמעאלים מחשב היום, והגרים זה ישמעאלים יקראו בשמם, ואעפ"כ באסורם הם עומדים לדעת הרא"ש והעומדים בשטח תקב"י, לפי שלא מנינו להם גלות שלמה שצטל קביעותם לגמרי, כמו צלול וחורבן דקנתיב ונצודנר שהגלו גלות שלמה, מה שלא נמצא כמוהם צמלכיס שאחריהם הנלחמים באויביהם, שאם היו מתגברים עליהם ומנלחם אותם, לא היו מגרשים המושבים מארץ מגורתם להגלותם, אף אם העבירים על דתם, ולכן שוב לא צטלה חוקת קביעותם, ואדומים דרומי נמי דכוותיה תקב"י ודו"ק.

ורתו בר מן כל דין אפי' לא היו קרויים אדום, ויחוש להו למיעוטא בדוכתייהו היכי דקביעי, הני נמי חשיבי קביעי התם, ואפי' ר"י אפשר דמודה אפי' צעמון ומואב במקומן, היכי דהוו קביעי, כמו שהוכחתי שם צראה צורה מספ"ק דיצמות, דאפי' לא אזלינן בטר שמה חיישין להו.

על כן נ"ל שראוי לנאת ידי ספק של תורה ולמנוע מהשיאו ישראלית אלא יחזר אחר גיורת.

וא"י משום שגם הרומיים הללו (אף שהיו יודעים בשמותם למשפחותם על צית אבותם לבני אדום בזמן חכמי המשנה) צדורתינו כנר עברו עליהם וגלגלים וצלגולים מאומות שונות, ומלחמות רבות ועזומות, משום הכי לא צטיל להו קביעותם לענ"ד. ומדע מדפסיק הרא"ש ז"ל [יבמות פ"ח סי' ד'] גבי מזרי

א להחמיר
חורה ודעת
נטה

הלא כה דברי

השרוד יעב"ץ ס"ח
בחפזי כות"ב מבלי עיון

שנקראים על שם ארצות מושבותיהם. ולכן לדברי ר"ג בא הכתוב לאסור כל הדורים בארץ עמון, בין שיהיה בני לוט או לאו, מאחר שנקראים עמון גם היום וכו' ור"י ס"ל שאני הכא דקמפרש קרא טעמא, על דבר אשר לא קדמו אתכם וגו', ביאר לך הכתוב טעמו בצדו שהוא מפני שהיו כפויי טובה, א"כ איך אפשר לאסור לזה אחר שידענו שכבר בלבל סנחריב והגולה הראשונים, ואין זה מורען של הקדמונים כפויי טובה ואף שנקרא בשם זה וכו'.

תקב"י. ע"י להלן סי' קמ"ד.
תקב"י. ע"י רש"י יבמות ע"ו ע"א ד"ה הלך, וע"י ח"י הרשב"א שם.
תקב"י. במגיד משנה סוף פ"ב איסור"ב כתב שכן דעת הרמב"ן.
תקב"י. וע"י בספר יראים מצוה סי' מ"ד דנסתפק אם יותרו אדומים מבלבולו של סנחריב, וכי שזרע מלכים אין מועיל לבלול שניכרים הם מתוך חשיבותם. ודמו לזה הגרע"א בגליון השי"ס ע"ו י' ע"א מסמ"ג לארין קט"ז ע"י"ש.

אונקלוס

הדר פר בדר דקטל ית מדינאי
בחקלי מואב ושם קרתה צוית:
לא ומית הדר ומלך תחותיה
שמלה ממשרקה: לא ומית שמלה
ומלך תחותיה שאל מרחכות
דעל פרת: לא ומית שאל ומלך
תחותיה בעל חנן פר עכבור:
לא ומית בעל חנן פר עכבור
ומלך תחותיה הדר ושם קרתה
פעו ושם אתמה מהיטבאל בת
מטרד בת מצרף דקבא: מואלין
שמהת רככי עשו לזרעיהון
לא תריהון בשמהתהון רבא תמנע
רבא עלוה רבא יחת: מא רבא
אהליבמה רבא אלה רבא פינן:
מב רבא קנו רבא תימן רבא
מקצר: מ רבא מגדיאל רבא
עירם אלין רככי אדום
למותבניהון פארע אחסנתהון
הוא עשו אבוהון דאדומאי:

בראשית לו וישלח קמט

בְּיַבְרֵד הַמִּזְבֵּחַ אֶת־מִדְיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם
עִירוֹ עֵוִית׃ לו וַיִּמַּת הַדָּד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
שְׂמֵלָה מִמְּשָׁרְקָה׃ לו וַיִּמַּת שְׂמֵלָה וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו שָׂאוֹל מִרְחֻכּוֹת הַנֶּהָר׃ לא וַיִּמַּת
שָׂאוֹל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בְּעַל חֲנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃
לא וַיִּמַּת בְּעַל חֲנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
הַדָּד וְשֵׁם עִירוֹ פְּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל
בֶּת־מֵטְרָד בַּת מִצְרָף דְּקֵבָא׃ מ וְאֵלִיִּן
אֲדוֹמִי עָשׂו לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמַתָּם בְּשִׂמְתָּם
אֲדוֹף תִּמְנַע אֲדוֹף עֲלוֹה אֲדוֹף יַתַּת׃
מא אֲדוֹף אֲהֲלִיבְמָה אֲדוֹף אֵלֶּה אֲדוֹף פִּינָן׃
מב אֲדוֹף קִנּוּ אֲדוֹף תִּימָן אֲדוֹף מִבְּצָר׃

מג אֲדוֹף מַגְדִּיאֵל אֲדוֹף עִירָם אֵלֶּה | אֲדוֹפֵי אֲדוֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְץ
אֲחֻזָּתָם הוּא עָשׂו אָבִי אֲדוֹם׃ פ פ פ

קנ"ד פסוקים, קליט"ה סימן. ומפטירין חזון עובדיה, בעובדיה פרק א':

רש"י

(לה) המכה את מדין בשדה מואב, שנה מדין על
מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב. ומכאן חנו
למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי בלעם
עשו שלום להתקשר על ישראל (פפרי משות קט): (לג) בת מי
זהב. [שהיה לומר] מהו זהב, עשיר היה ואין זהב חסון
נעניו לבלום (כ"ד פ"ד): (מ) ואלה שמות אדומי עשו.

שפתי חכמים הקצר

י. רצונו לומר שלא תקשה הא כבר מנה למעלה אדומי בני עשו, וכן אין שרים בשמותם, לכן פירש לקמן (פסוק מג) על מגדיאל שהוא רומי (והוא
ככ"ד פ"ד) ונקרא גם כן על שם מדינתו (מהרמ"ש). חסלת פרשת וישלח

הפטרות וישלח

הפטרות לפרשת וישלח (ספר עובדיה)

א א חזון עבדיה כהאמר אדני יהוה לאדום ד אס-תגביה כנשר ואס-בין כוכבים שים קנך משם
שמועה שמענו מאת יהוה וציר כגוים שלח קומנו אורידך נאס-יהוה: ה אס-נגבים באו לך אס-שורדי
ונקומה עליה למלחמה: כ הנה קמן נתתיך כגוים לילה איך גרמיתה הלא יגנבו דים אס-בצרים באו
כזו אתה מאר: ג ורון לבך השיאך שכני לך הלא ישאירו עללות: ו איך נחפשו עשו נבעו
בחנוי-סלע מרום שבתו אמר בלבו מי יודני ארץ: מצפניו: ז ער-הגבול שלחך כל אנשי בריהך

רפ

בראשית מט ויחי

י אתי אל-אבתי אל-המערה אשר בשדה עפרון החתי: במערה אשר בשדה המכפלה אשר על-פני-ממרא בארץ כנען אשר קנה אברהם לא את-השדה מאת עפרון החתי לאחוזת-קבר: שמה קברו את-אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את-יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את-לָוֹ לאה: מקנה השדה והמערה אשר-בו מאת בני-חתי: ויכל יעקב לצנות

יחי לנת אברהם במערתא. דבחקל עפרון חמאה: ל. במערמא דבחקל פפילתא, דעל אפי ממרא בארעא דכנען, דבון אברהם ית חקלא. מן עפרון חמאה לאחזקת קבורא: לא. מן קברו ית אברהם, ונת שרה

אחמיה. מן קברו ית יצחק, ונת רבקה אחמיה, ומן קברתי ית לאה: ל. זביגי חקלא, ומערמא דביה מן בני חמאה: לג. נשיצי יעקב לפקרא

- רס"ג (כט) אל המערה. במערה. (ל) במערה, היא המערה.
- (לג) ויכל, וכאשר כלה.
- רש"ם (ל) לאחוזת קבר, ולא יוכלו לערער מלקבורני.
- חזקוני (ל) לאחוזת קבר, ולא יוכלו לערער מלקבורני⁷².
- (לכ) מאת בני חת, אע"פ שאמר כבר: מאת עפרון החתי (פסוק ל), חזר הוא ואמר מבני חת, לפי שלא היה עפרון חת באותו הזמן, ובשכיל שלא היה יוסף בעת המכירה פ"י לו כל הענין מה יאמר אל היורשים אם ימאנו.
- (לג) ויוסף רגליו אל המטה, שמתחלה ישב עליה, כמ"ש בתחלת הענין⁷³; ורגליו על הארץ⁷².
- 72 רש"ם. 73 לעיל מה כ: ויטב על המטה.

רמב"ן (ל-לא) וטעם שמה קברו את יצחק, שלא אמר קברתי, בעבור היות עשו עמו בקבורת אביהם⁵⁰ ולא ירצה עתה להזכירו, ועוד שלא יצטרך עתה להאריך לאמר שמה קברנו את יצחק, ושמה קברו את רבקה אשתו, כי לא היה הוא בקבורת אמו, והזכיר להם בצואתו המערה והנקברים בה לגודל המקום כדי שיוודרו לקברו שם. ואמר אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת קבר, להודיע כי אברהם עשה שיהיה המקום ההוא בית הקברות להם לאחוזת עולם. אבל למטה כשאמר ויקברו אותו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם לאחוזת קבר (להלן נ יג), נתכוון הכתוב לרמוז כי כיעקב נשלמה כונת הצדיק כי לשלשתם קנה ולא יקברו בה עוד איש, ועל כן לא צוה יוסף שיקברו אותו במערה עם אבותיו, וראיתי במכילתא לרבי שמעון בן יוחאי⁵¹ שאמר להם יוסף, וכשאתם מעלין אותי קברו אותי בכל מקום שתרצו, מקובל אני שאני נכנס לקבורת אבותי, שאין נכנס לקבר אבות אלא שלשה אבות ושלש אמהות, שנאמר שמה קברו את אברהם נגו, ואומר בקברי אשר כריתי לי (להלן נ ה), כי הוא פוסק, ויתכן שרמז להם באמרו ושמה קברתי את לאה, שכבר החזיק הוא במערה, ואמר זה כנגד עשו שלא יערער הוא ובניו בקבורתו לטעון שהמערה אבות ושלש אמהות, והוא הראוי להקבר עם אבותיו, ואף על פי שהלך אל ארץ אחרת יהיו נושאים אותו משם כאשר ישאו בניו את יעקב, כי ירצה להקבר עם אבותיו הקדושים וליחד אתם בקבורה, ואם יקבר שם עשו לא יקבר שם יעקב, כי אין לשתי משפחות בית קבורה אחד, וזהו גם כן מה שאמר בקברי אשר

כריתי לי שכבר כרה לו הקבר להחזיק בו, וזה טעם ויעל עמו גם רכב גם פדשים (להלן נ ט), כי ידע זדון עשו ובניו. **וכן היה מעשה כי מצינו מספר דברי הימים ליוסף בן גוריון⁵² וזולתו מספרי הקדמוניות, כי בא צפו בן אליפז בן עשו ועשה עמהם קטטה על זה עד שערבו מלחמה ותגבר יד יוסף והפשו עמו מבחר גדודיו והביאום למצרים ועמד שם בתפיסה כל ימי יוסף וברח משם במותו והלך לארץ כנאפנייא ומלך על כנח"ם כרומא, ובסוף הומלך על ארץ איטלייא והוא אשר מלך ראשון על רומא והוא אשר בנה ההיכל הראשון והגדול מאשר נבנו ברומא, וגם רבותינו הזכירו⁵³ מזה הענין מקטטת עשו במערה, והכתוב אמר בכאן וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל העולים אתו לקבור את אביו אחרי קברו את אביו (להלן נ יד), לרמוז שלא מת אחד מכלם במלחמה ולא בדרך, שעמד להם זכות הנביא וזכות יוסף שעלו עמו, ולא צוה יוסף כאשר צוה אביו לשאת אותו לקבור בארץ עתה, כי לא ינחמוהו בית פרעה כי לכבודו הוא להם, ועוד שאם ילכו עמו אחיו ובית אביו יגזלו ויגנבו אנשי הארץ את כל אשר להם, ואיננו דרך כבוד שיוליכוהו שם אחרים, ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת (שם כד), כי אחיו חיים היו, כי הריעו ימים יותר ממנו, כאשר אתה רואה בלוי⁵⁴, ואמר וישבע יוסף את בני ישראל (שם כה), כי בראותו שאחיו זקנים השביע כל בניהם וכל בית אביו שיצו גם את בני בניהם לעת הגאולה, כי כלם יודעים הגלות.**

50 לעיל לה כט. 51 ראה מכילתא דרשב"י (הושפן) עמ' 39-40, ועי' תורה שלמה צ. 52 יוספון פ"ב. 53 סוטה יג א. 54 שמות ו טז.

רצה האלהים להראות לדניאל גלות עמו, אמר לו: דע כי גשתעבד בהם מלכות הכשדים, ואחריהם במקומם ישלטו בהם הפרסיים, ואחריהם יתפסו מלכותם היוונים, וגם הם מושלים בעמך, ואחרי כן יגברו עליהם [הרומיים] והם ישתעבדו בישראל עד עת קץ³⁶, כי לא תכרת מלכותם רק על ידי המשיח הגואל. אבל אם היו בעולם מלכויות אחרות בימי המלכויות האלה אין הכתוב מונה אותן ולא הראה צורתם לדניאל, כי אין לו צורך לראותם לידיעת משך הגלות. וידוע כי [רומי] הגלתנו בימי טיטוס ואספסינוס, לא ישמעאלים, לכן בכל מקום שאנו, בגלות [רומי] אנחנו⁴⁰, כי עוד לא הטהרנו עד היום⁴¹. וידוע מדברי רבותינו גם מספרי הרומיים כי השליש * אשר לאלכסנדר על [רומא], נלחם עם המלך במקדוניה ארץ יון, אחרי מות אלכסנדרוס המושל בכל, וגבר עליו קודם חרבן הבית, ואחרי שוב היוונים לעבודת הרומיים והכנסם תחת מלכותם, גברו הרומיים על ישראל עד שהחריבו הבית הקדוש. ואמת כי רומיים הם כתיים בן יון, ורבותינו ז"ל אמרו⁴² איטליא של יון זו כרך גדול שברומי, גם ידוע הוא כי ארץ טושקאנה אשר עיר רומה מכללה תקרא בלשונם ובספריהם איטליא, והנה היא מן יון, וכן נאמר בבראשית רבה⁴³, ובני יון אלישה ותרשיש כתיים ודודנים⁴⁴, אלס וטרסוס⁴⁵ אטלניא ודרדניא⁴⁶. פרשו כתיים אטלניא שהוא כרך גדול שברומי*. אבל כבר פירשתי כי נשארה ארץ יון על שם האב, והבן בעבור היותו לעם רב ועצום ממנו לא נקרא בשמו. ונקראת ארץ רומיים אחרי היותם לראש בשם מיוחד למולידם, כי הנה בתורה: כנען ילד את האמורי ואת היבوسی ואת החוי⁴⁷, והם ראשי אומות, נקראת ארצם על שמם, ונשארה לכנען בן, לא גבר כאחיו⁴⁸, והוא נקרא על שמו כנעני, כמו שנאמר: החתי והגרגשי והאמורי והכנעני והפרוי והחוי והיבوسی שבעה גוים גדולים ועצומים⁴⁹, וכן ארץ מצרים תתיחס לאב, ופלשתים וכפתוריים בניו⁵⁰, לעמים אחרים, ורבים כאלה.

ידע כי אנחנו הסומכים על דעת רבותינו ז"ל, חושבים כי אנו היום בגלות אדום, ושאינ לנו עמידה ממנה עד בא המשיח, כאשר אמר אבינו הזקן והיה כאשר תריד*, וכן אנו דורשים אמלאה החרבה*, ומקרא מלא אצלנו, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה⁵¹. אבל עיקר הכונה בזה [כי האדומים הם היו הטועים ראשונה אחרי האיש, שטען שהוא משיח, וטענו עליו גם באלהות, והם באו ארץ אדום ופשטה טעותם עד רומה הקרובה]⁵² להם. ונתבססה שם בימי קוסטנטין המלך על ידי* רומי האדומי, אשר יסד להם [תחבולות ממשלת כומר] רומה ואמונתם בו, והסבה והשרש

38 דניאל יב, ט, 40 וכן מפורש בביאורו לסוף פ' בלק, 41 ע"פ יהושע כג, יז, 42 מגילה ז, ב (דפוס ויניציאה), וכן בעין יעקב: אמר עולא... (ועיין בערוך השקם ע' אוסקין), 43 לו, א, 44 בראשית י, ד, 45 במדרש שלנו: אסטרסוס (במלה אחת), ומדברי רבינו גימל שהיא ט"ס, וע"ל: אלס וטרסוס) — ומקומו זה הכרחי במדרש, שהרי כנרסת המדרש שלנו, נמצא שכתים אינם הרומיים, ובמקל, קשה נירסת המדרש שלנו, שבפסוק נזכרו ארבעה בניו ליון — אישיע, תרשיש, כתיים ודרדנים — ובמדרש נמנו רק ששה: אסטרסוס איטליא דרדניא, אלא ע"כ שגורסת הרמב"ן היא נכונה, 46 במדרש: איטליא דרדניא, 47 בראשית י, טז, 48 ע"פ דברי הימים א, ב: כי יהודה נבר באחיו, 49 דברים ו, א, בפתח: רבים ועצומים, 50 בראשית י, יג, 51 עובדיה כא, 52 ע"פ נוסח

יחשבון. כי השליש, שר הצבא אשר העולה לאורה, אבל לפי האמת כבר פירשתי לאלכסנדרוס שהיה ממונה על רומא נלחם עם זכר, והיה כאשר תריד, בראשית כז, מ: מלך מקדוניה אחרי מות אלכסנדרוס וכו', כרך גדול שברומי, ואם כן מכל זה ראיה לראב"ע שהרומאים (שהם כתיים) יחשבו עם היוונים לעם אחד, ונכללו שניהם בחזיון החיה השלישית, וע"כ החיה הרביעית היא מלכות ישמעאל, כן זו חרבה זו (מגילה ו, א), על ידי רומי.

עיקר כל דבר, לכן תחשב רומי ואדום מלכות אחת אע"פ שהם אומות שונות, ועם כל זה הם קרובים ונעשה הכל עם אחד וארץ אחת, בהיותם על דעה אחת, ואמר התרגום בפך עונך בת אדום⁵³, אסער עוייתך [רומי רשיעא]⁵⁴ דמתבניא באיטליא⁵⁵ ומליא אוכלוסין מן בני אדום, בארו כי רומי באטליא של יון⁵⁶, וכי יש בה מן האדומים עם רב, ועל כן נקראת בת אדום, כאשר פירשנו.

ואשר נאמר בחלום נבוכדנצר: וביומיהון די מלכיא אינון יקים אלה שמיא מלכו די לעלמין לא תתחבל⁵⁶, אין טעמו בימי שתי מלכויות*, כאשר חשב החכם הנזכר, רק טעמו על הארבע מלכויות, שבימיהן, רצוני לומר, בהמשכת מלכותם, כהתם ימיהם, יקים האלהים המלכות הגוברת הזאת, ותראה במספר החלום שאמר, עד די התגורת אבן די לא בדין ומתח לצלמא על רגלוהי די פרולא ונתשא והדקת המון⁵⁷, — זה התגבר המשיח על המלכות הרביעית, ומן ההתגברות עליה אמר, באדין דקו כחדא פרולא חספא נחשא כספא ודהבא והו כעור מן אדרי קיט⁵⁸, והנה נתבאר כי המלכויות הארבע לא יכרתו עד בא המשיח, וקצם בשטף ידו⁵⁹, והטעם כי התגבר [כל] מלכות מהן על הקודמת [לה] אינו רק נצוח ולירש עצר עליה*, לא הכרתת עם ואבדן ארץ, כאשר אתה יודע, כי לא נכרתו הכשדים ולא הפרסיים והיוונים עד הנה, והנה מספר החלום ושברו יורו כי [תכרת רומי] תחלה, כי בה תהיה יד המשיח, ומכח מפלתה יכרתו ויגועו היוונים וגם הפרסיים והכשדים, וכן יתר הגויים.

והנה אבאר מה שספרתי: בהיות יון מלכות שלישית, וכתים בנו, הרביעית, אמר עליה במראה הראשונה: ויסבר להשניה זמנין ודת*, והם רוצים לפרש תורתנו*, וחושבים להשנות זמן המשיח, שיאמרו כבר בא וכבר באו העתידות, וכן יחשוב להשנות הדת, אומר אמת היא [והאיש שהוא משיחם ואלה שלהם] ממלא החסרון בה*, וכל הנאמר בתורה מן המועדים והתגים וענין הכהנים והעבודות הוא בודה [מלבו הזונה זיוף דומה, כאשר ידמה הצורה שבדמות האנושית] על הכותל, לאדם עצמו, ובאמרו, "יסבר", רמז שלא תעלה המחשבה בידו כאשר אתה יודע כי כל משכיל בכל עם יכיר [זיוף טפשותם] הגדולה, ושהם עצמם לבם בפייהם*, וכן פוסם ממלל רברבן⁶¹, וקל מליא רברבתא⁶², אינו מתיחס רק לאומה [הסכלה הזאת, הדוברת סרה על] האלהים, חלילה לאל ממנה⁶⁴, וית' שמו, מספר עליו* ככה, גם הנאמר בה: ותיכול כל ארעא ותדושינה ותדקינה⁶⁵, על מלכות [הרומיים] הוא, שהיו משם מלכים מושלים בכל העולם, כגון קוסטנטין ואחרים,

כ"י פריס, ובמספרנו הושמש ע"י העניינות, 53 א"כ ד, כ"ב: ספר עונך בת אדום נהג על הפארוק, 54 בדפוסים שהפנינו: ברתא האדום, 55 נוסח התרגום שהפנינו נכתב ע"י העניינות, 56 הניאך ה. מ. 57 יש לה, במקרא: די פרולא וחפא (חיים), 58 יש לה, החינות: ונעשו כמינו אשר יביעה מן הגרנות, 59 ע"פ דניאל ט' כ"ו: והצו כיטפ, 60 הניאך ה. מ. כ"ב: ויש יא, 61 ע"פ ארוב לה, י: הרוח ראל משיע, 62 הניאך ה. מ. כ"ב: על מכות הופי הוא.

בכ"י סמינר מצאתי הגירסא: על רומי, וזו גירסא נכונה, באטליא של יון, כמו שאמרו: איטליא של יון זו כרד גדול שברומי (מובא שתי מלכויות, רומא וישמעאל, ולירש עצר עליה, אינו רק נצוח מלכות אחת על הברתה, ולירש עצר עליה, היינו המלך, ויסבר להשניה זמנין ודת, דניאל ז' כה) (במראה הראשונה, בהיה הרביעית): ויחשב לשנות זמן המועדים ימשפט התורה, רוצים לפרש

מגילת אסתר פרק א מה

וְאֵלֵעִם וְעַם פְּלִשְׁוֹן לְהִיזֵת כָּל־אִישׁ שְׂדֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר פְּלִשְׁוִין עִמּוֹ:

רס"י

(כג) ומדבר בלשון עמו — וכופה את אשמו ללמוד את לשונו אם היא גם לשון אחר⁵⁵.

55 מדרש "אגדת אסתר". והכוונה למרש שגם "ומדבר בלשון עמו" שייך ל"להיות כל איש שורר בכיתו". אך ק"ק, שאם כן, היה לו לומר: "ומדברת". ונראה שבאמת מוסבים הדברים אל הכלל. והכוונה למרש שגם "ומדבר בלשון עמו" שייך ל"להיות כל איש שורר בכיתו". אך ק"ק, שאם כן, היה לו לומר: "ומדברת". ונראה שבאמת מוסבים הדברים אל הכלל.

ביאור הגר"א

נחלקו בארבעה דברים: בכתב ולשון, מתחילה. לכך כתב אצל 'מדינה' "כתב". וארץ — שכל אומה יש לו ארצו, כלומר, להשרים שבמדינה, כי השרים לא ובמלבושים¹¹⁵. וסנחריב בלב את כל גילה¹¹⁷ סנחריב. אבל להעם 'כלשונו'. האומות¹¹⁶, ומי שישב במדינה זו הושיב במדינה אחרת. והכתב הוא לפי המדינה, ולשון של אותה אומה שיושב בה עכשיו. אבל כל אומה מדבר כלשונו שהיה מדבר ובוה מתורץ מה שהקשה אבן עזרא¹¹⁸

115 עיין בפירושו רבינו להגדה של פסח ד"ה ויהי שם, מהד"ו מוסד הרב קוק עמ' מח: "ואומה ניכרת מחכרתה בארבעה דברים: ללשוניהם, בארצותם, למשפחותם, בגוייהם - בנימוסיהם". וע"ע בבבאור רבינו לישעיה א, ד. ודברו אליהו איוב א, א: "העמים נבדלים בארבעה עניינים: בשמותיהם, בשם מדינותיהם, בלשון, בכתב". במהד"ו ירושלים הוסיף בהערה: עיין ביאורו על אגדות בבא קמא ד"ה ת"ר כשצרו. ועיין מדרש תנחומא בלק סימן טו. 116 ברבות כח, א. 117 הגלה אותם. עיין להלן בבבאור רבינו ט, יט בד"ה על כן. 118 בפירושו לדניאל ב, לט וע"ע בראשית כו, מ.

ליקוטי הגר"א

אותה, וכן ארץ כוש, ארץ כנען וכדומה. ג) בלשון, כי לכל אחד הסכימו לשון מיוחד, ונקרא לשון מצרי, לשון כוש. ד) בכתב, אשר לכל אחד יש כתב מיוחד.

והם ארבעה ענינים האלה שאמרנו, תמצאם מפורש במאמר הכתוב [בראשית י, לא]: "אלה בני שם למשפחותם ללשוונותם בארצותם לגוייהם". 'משפחותם' - הוא ההבדל הראשון, מה שהאומה בכללה נקראת ע"ש ראש המשפחה אשר ממנו נחצבה. 'לשוונותם' - הוא ההבדל השלישי, שהם מתחלפים בלשוונות מתחלפות שונות זה מזה. 'בארצותם' - הוא ההבדל השני, יסוב על שמות מדינותיהם. וההבדל הרביעי מרומז ג"כ במאמר 'למשפחותם לגוייהם', שכל אומה ואומה נקראת גוי בפני עצמו, באין מחסור דבר.

מגילת אסתר פרק א מנו

ביאור הגר"א

שאמרינן¹¹⁹ שגלותינו הוא גלות אדום. לפי מ"ש אתי שפיר, כי סנחריב כלכל את והלא מלכות רומי הוא כתיב, ואדום היה כל האומות, והיה קבלה בידם שאדום תחת מלכי ישראל בשעת החורבן. אבל הושיב ברומי¹²⁰.

119 ויק"ר פי"ג ס"ה ובכ"מ. 120 עיין בפירוש רבינו לדברי הימים א, ד.

ליקוטי הגר"א

כתיב [דברים כו, ה]: "ויהי שם לגוי גדול". ואמרו חז"ל [הגש"פ]: "מלמד שהיו ישראל מצוינים שם". פירוש, ש'גוי' הוא אומה, ואומה ניכרת מחברתה בארבעה דברים: ללשוניהם, בארצותם, למשפחותם, בגויהם. [כמו שנאמר בראשית י, כ: "ללשונותם בארצותם בגויהם"] ופירוש של 'בגויהם' הוא בנימוסיהן. וכן כל אומה נקרא גוי, ע"ש שהוא ניכר בנימוסין. וזהו שאמרו מדכתיב 'ויהי שם לגוי' מסתמא היה להם היכר בנימוסיהן, והיו ניכרין שהם בני יעקב, והיינו בהמצוות שציונו השי"ת.

עם' פירושו קיבוץ בני אדם לדבר, וזהו דכתיב [ישעיה א, ה]: "הוי גוי חטא עם כבד עון", ד'גוי' היינו, נימוסין, שהיו ניכרים בזה שהיו בני יעקב וידעו שישראל ניכרין במצוות, כמו במילה ותפילין ובכל מצות עשה, וז"ש 'גוי' במה שהיו ניכרים, עכשיו הם 'חוטא' וחסר ממה שאינן מקיימין מצוות עשה, וז"ש 'עם' כשאתם מתקבצים אין שם אלא 'כבד עון', כי כמו כשעושים מצוה ברב עם הוא הדרת מלך, והוא מובחר, כן כשעושין עבירה ברבים הוא להיפך, וזהו 'כבד עון'. [אדרת אליהו ישעיה א, ד]

